

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XIX

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2011

KAAM YAYINLARI
OLBA
XIX

© 2011 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XIX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XIX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN

2011

İçindekiler/Contents

Engin Akdeniz <i>Neolitik Çağ'da Manisa Yöresi</i> (<i>Manisa Region in the Neolithic Age</i>)	1
Hatice Kalkan <i>Doğu Anadolu'da Geç Demir Çağ: Sorunlar ve Gözlemler</i> (<i>Late Iron Age in Eastern Anatolia: Problems and Assessments</i>)	47
Gökhan Coşkun <i>Achaemenid Bowls From Seyitömer Höyük</i> (<i>Seyitömer Höyük'ten Akhaemenid Kaseler</i>)	57
Ertekin M. Doksanaltı <i>Karaman Müzesi'nden Bir Grup Siyah Figürlü Lekythos</i> (<i>A Group of Black Figure Lekythos from Karaman Museum</i>)	81
Murat Çekilmez <i>Geç Hellenistik Dönemden Bir Mezar Steli</i> (<i>A Funerary Stele From the Late Hellenistic Period</i>)	107
F. Eray Dökü <i>Eurymedon Vadisi Asarbaşı Yerleşimi Kaya Mezarları</i> (<i>Rock-cut Tombs at the Asarbaşı Settlement, Eurymedon Valley</i>)	127
Figen Çevirici-Coşkun <i>Maraş Müzesin'de Bulunan İki Heykel</i> (<i>Two Statues in the Maraş Museum</i>)	159
Celal Şimşek – M. Ayşem Sezgin <i>Laodikeia Kuzey Tiyatrosu</i> (<i>Laodicea's North Theater</i>)	173
Mustafa Şahin – Yasemin Polat – Thomas Zimmermann <i>Der Hafen von Kapanca: Ein Neuer Vorschlag Zur</i> <i>Lokalisation der Stadt Caesarea Germanica</i> (<i>Kapanca Limanı - Caesarea Germanica Kenti'nin</i> <i>Lokalizasyonu İçin Yeni Bir Öneri</i>)	203

Çiğdem Gençler Güray	
<i>Elaiussa Sebaste'nin Roma Dönemi Cam Buluntuları</i> (<i>The Roman Glass Finds from Elaiussa Sebaste</i>)	233
Mehmet Oktan	
<i>The Route Taken By Cilicia To Provincial Status: Why And When?</i> (<i>Kilikia'yı Eyaletleştirmeye Götüren Yol: Ne zaman ve Neden</i>)	267
Ebru Akdoğu Arca – Nuray Gökalp – Nihal Tüner Önen	
<i>Pamphylia Bölgesi'nin Mısır ve Kıbrıs İle Olan İlişkileri</i> (<i>Relations of Pamphylia with Egypt and Cyprus</i>)	287
Nurşah Çokbankir	
<i>Pamphylia, Lykia, Kilikia ve Pisidia'da Epigrafiik Verilerle</i> <i>Roma İmparatorluk Dönemi'nde Atletik Oyunların Finansı</i> (<i>Financing the Games in Pamphylia, Lycia, Cilicia and Pisidia in the</i> <i>Roman Imperial Period from the Epigraphic Evidences</i>)	313
Fatih Onur	
<i>New Inscriptions From Hadrianoi Pros Olympon (Mysia)</i> (<i>Hadrianoi Pros Olympon'dan (Mysia) Yeni Yazıtlar</i>)	331
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Nikomedeia'dan İki Entellektüel: Basilikos ve Kyrion'un Mezar Epigramları</i> (<i>Zwei gebildete Maenner aus Nikomedeia: Die Epigramme des</i> <i>Basilikos und des Kyrion</i>)	349
Ayşe Aydın	
<i>Antik Atlı Herosların Hristiyan Atlı Kahramanlara Dönüşümüne</i> <i>Bir Örnek: Tarsus Müzesi'ndeki Aziz Georgios Kabartması</i> (<i>Ein Beispiel für die reitende Heiligen von umgewandelte antike</i> <i>reitende Heros: Relief mit der Hl. Georg im Museum von Tarsos</i>)	371
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Examples of Architectural Sculpture with Figurative and</i> <i>Floral Decoration of the Byzantine Period at Muğla, Bodrum and</i> <i>Milas Archaeological Museums</i> (<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Bizans</i> <i>Dönemine Ait Figürlü ve Bitkisel Bezemeli Mimari Plastik Eserler</i>)	389

MARAŞ MÜZESİ'NDE BULUNAN İKİ HEYKEL

Figen ÇEVİRİCİ-COŞKUN*

ABSTRACT

Two Statues in the Maraş Museum

This study offers an iconographic and stylistic analysis of the two statues, one male and the other one female, previously found in Afşin and now exhibited in the Maraş Museum. The male statue dates to the 2nd century A.D. The female statue is also considered to belong to the same period because of its similar stylistic and technical features. Both statues carry traces of some local characteristics. It is difficult to date such works of art, especially the local ones, since statuary works of Anatolia from Roman Period have not been published to a large extent. Thus, the samples we examine in this study are important when we consider the need to understand the statuary of the period in question.

Keywords: Arabissos, Maraş Museum, Roman Period, Clothed Male Statue, Clothed Female Statue

ÖZET

Bu çalışmada, Afşin'de bir başka deyişle antik Arabissos kentinde ele geçen ve bugün Maraş Müzesi'nde bulunan, biri erkek diğeri kadın, iki heykelin stilistik ve ikonografik analizi yapılmıştır. Erkek heykeli stilistik açıdan M. S. 2. yüzyılın içine tarihlendirilmektedir. Kadın heykeli de, erkek heykeli ile benzer stilistik ve teknik özelliklere sahip olması nedeniyle, M. S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Her iki heykel de stilistik açıdan bazı yerel özellikler taşımaktadır. Anadolu'nun Roma Dönemi'ne ait heykeltraşlık eserleri büyük oranda yayınlanmadığı için, özellikle yerel örnekler söz konusu olduğunda, tarihlendirme problemleri bulunmaktadır. Bu nedenle burada incelediğimiz örneklerin literatüre kazandırılması, dönemin heykeltraşlık sanatının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arabissos, Maraş Müzesi, Roma Dönemi, Giysili Erkek Heykeli, Giysili Kadın Heykeli

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, Mersin-TR. E.posta: figencevirici@mersin.edu.tr

Bu çalışmada, Maraş Müzesi'nde bulunan iki heykelin stilistik ve ikonografik analizi yapılacaktır¹. Eserler, 1988 yılında Afşin'de bir arada açığa çıkarılmış olup, buluntu durumları ile ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır². Bu nedenle eserleri, ancak stil kritiği yöntemi ile değerlendirmek mümkün olacaktır.

Erkek Heykeli

Eserlerden biri erkek, diğeri ise kadın heykelidir ve aynı cins beyaz mermerden üretilmişlerdir. Erkek heykeli (Müze Env. No. 4.2.88) 1.33 m. yüksekliğinde olup, yarım daire şeklindeki alçak bir kaide üzerinde durmaktadır (fig. 1a-b). Heykelin başı, sol eli ve sağ kolu kırık ve eksiktir. Ayrıca, sağ ele ait kırık bir parça, sağ bacağın üzerindeki himation kenar kıvrım rulosunu tutmaktadır. Baş parmak hariç, elin açık olarak verilen diğer parmakları, kırık ve eksiktir. Kaidenin arka kısmında ve heykelin bacakları arasında yer alan destek üzerinde de kırık bölümler bulunmaktadır.

Vücut ağırlığını sağ bacak taşımakta olup, sol bacak daha serbest bir hareketle dizden bükülerek öne doğru uzatılmıştır. Vücut, bacakların hareketine bağlı olarak, taşıyıcı bacağına doğru hafif bir 'S' hareketi ile verilmiştir. Üzerine, sağ omzunu ve göğüslerini açıkta bırakan bol kumaşlı bir himation giyinmiştir. Bacakların hatları ve hareketi, giysi altından hissedilmektedir. Vücut hareketi ile giysi uyum içerisindedir. Himationun bir ucu sol omzun üzerinden ön tarafa ve aşağı doğru sarkıtılırken, diğer ucu dışarı doğru kıvrılan sağ kalçanın üzerinden, vücudun üst bölümünü açıkta bırakacak şekilde sol kol üzerine atılarak aşağı doğru sarkıtılmıştır. Sol kol, dirsekten bükülerek öne doğru hafifçe kaldırılmıştır. Himationun kenar kıvrım rulosu, bel hizasında beş derin kıvrımdan oluşmaktadır ve en alt sıradaki kıvrım ile ikinci kıvrım diğerleri arasında kaybolmaktadır. Geriye kalan üç derin kıvrımın uç kısımları sol omzun hemen altında birleşerek, sol bacağın üzerinden gelen diğer kıvrımlarla birlikte kolun üzerinden aşağı sarkıtılmaktadır. Sol bacağın üzerinde bulunan ve giysiye ait olmayan bir çıkıntı, muhtemelen sol eli bacağına bağlayan bir desteğe ait olmalıdır.

¹ Burada incelediğim heykelleri çalışmamı öneren ve değerli görüşleriyle yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Serra Durugönül'e çok teşekkür ederim. Söz konusu heykeller için çalışma izni veren ve çalışma yaptığım süre içinde hiçbir yardımcı esirgemeyen Maraş Müzesi Müdürü sayın Ayşe Ersoy'a ve tüm müze çalışanlarına ayrıca çok teşekkür ederim.

² Ayşe Ersoy ile yaptığım görüşmede bu bilgileri sözlü olarak aktarmıştır.

Heykelin arka kısmındaki giysi kıvrımları daha özensiz işlenmekle birlikte, arkada aşağı sarkan kumaş tomarı, 'S' formunda son derece zarif bir giysi kıvrımı ile ifade edilmiştir (fig. 1b). Ayaklarına sandalet giyinmiştir.

Erkek figürünün üzerine giyindiği himationun kullanım tarzı, heykeltıraşlık sanatında Klasik Dönem'de ortaya çıkan ve Roma İmparatorluk Dönem'i de dahil olmak üzere kesintisiz olarak devam eden bir giysi tipidir. Özellikle günlük giysi tipi olarak sıradan insanlar tarafından kullanıldığı gibi, Zeus, Asklepios gibi bazı tanrıların da bu tip bir giysi taşıdıklarını görmekteyiz³. Söz konusu eserlerde sol kolun pozisyonunda veya sol kol üzerine atılan himationun ifade tarzında birtakım farklılıklar bulunabilmektedir. Afşin erkek heykelinin giysi tipi, açık olarak verilen sağ elin himation kenar kıvrım rulosuna dayanması ile sol kolunun pozisyonu, ikonografik açıdan Asklepios tipine girmektedir⁴. Bu anlamda Afşin heykeline en yakın örnekleri, Kyrene'den ele geçen bir grup Asklepios heykeli oluşturmaktadır⁵. Söz konusu Kyrene Asklepios heykellerinin hemen hepsinde, sağ elin parmaklarının açık olarak himation kenar kıvrım rulosuna dayandığı görülmektedir. Bu örneklerin sol kolu ise, dirsekten bükülerek öne doğru kaldırılmıştır ve sol el, genellikle yılanlı bir desteğe dayanmaktadır. Kyrene heykellerinin giysi tipi, aynen Afşin örneğinde olduğu gibidir. Özellikle n.14.157 ile n.14.158 numaralı Kyrene örnekleri ikonografik açıdan Afşin örneği ile oldukça benzerdir⁶. Benzer örneklerden hareketle, Afşin erkek heykelini de aynı bağlamda düşünmek gerekmektedir.

Tipolojik açıdan heykelin taşıyıcı bacağa doğru esnemesi, sağ bacak üzerinde iç içe girmiş V kıvrımlar ve sağ baktan sola uzanan üç diyagonal kıvrım, özellikle kabartma heykeltıraşlığında Klasik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlayan ve gittikçe yaygınlaşan bir giysi stildir⁷. Vücutun çıplak olan üst yarısında göğüs, karın ve omuz kaslarının işlenişinde, Klasik Dönem eserlerini hatırlatmaktadır. Böylece, bacaklar üzerindeki giysi kıvrımları ile vücutun kas stilizasyonunun uyum içerisinde olduğunu ve Klasik Dönem eserlerine geri giden özellikler taşıdığını söylemek

³ Bieber 1959, 414-415, fig. 62f; Dörig 1969, 15-22; Bieber 1977, 138, pl. 111, fig. 660-662; Post 2004, taf. 12c, 43d, 51c-d, 55a-d.

⁴ Cahn 1984, 885, no. 283.

⁵ Paribeni 1959, 83-85 tav. 110, no. 199, tav. 111, no. 200-201, tav. 114, no. 205, 209, tav. 115, no. 206-207.

⁶ Paribeni 1959, 84 tav. 114, no. 205, tav. 115, no. 207.

⁷ Diepolder 1931, taf. 3.2, taf. 34, taf. 43.1, taf. 44, 45; Hausmann 1960, 62 vd., abb. 32.

mümkündür. Ancak, kas stilinin Klasik Dönem eserlerinden farklı olarak daha yapay bir etki bırakması, heykelin hareketiyle uyumlu değildir.

Heykeli stilistik açıdan inceleyecek olursak, bacaklar üzerinde son derece sade ve ince kıvrımlarla verilen giysinin, karın, omuz ve sol kol üzerinde daha özensiz ve derin kanallı bir görünüm alması, Klasik Dönem’de rastlanmayan bir kontrasta neden olmuştur. Kyrene’de bulunan ve Antoninuslar Dönemi’ne tarihlenen bir Asklepios heykeli⁸, himation kenar kıvrım rulosu ile sol omuz üzerinden düşen pililerin işlenişi açısından, Afşin örneği ile karşılaştırılabilecek iyi bir örnektir. Her ne kadar karşılaştırma örneğimiz daha kaliteli bir işçilik gösterse de, söz konusu kıvrımların işlenişi aynı teknik özelliklere işaret etmektedir. Bu kıvrımların, birbirini takip eden derin kanallar oluşturularak yapılmış olması, eserleri birbirlerine yaklaştırmaktadır. Ancak, bu tekniğin Kyrene örneğinde daha profesyonel bir biçimde uygulandığını belirtmek gerekir.

Ephesos’ta bulunan bir grup Asklepios heykeli, himationun kenar kıvrımları ve sol omuz üzerinden düşen şematik kıvrımların işlenişi yönünden, Afşin heykeli ile karşılaştırılabilir⁹. Ephesos buluntularının hepsi MS. 2. yüzyıl içine tarihlendirilmektedir. Bu örnekler arasında özellikle 25 numaralı torsonun sol omuz üzerinden sarkan giysi kıvrımları ile himation kenar kıvrım rulosunun işçiliği, Afşin heykeli ile oldukça benzemektedir. Her iki örnekte de şişkin ve sanki içi üflenmiş gibi verilen kıvrımlar, birbirlerinden derin kanallarla ayrılmıştır. Aynı kıvrım stili, 29 numaralı Ephesos örneğinde de görülmektedir.

Kilikia Bölgesi’nden ele geçen bir grup heykel de, Afşin heykeli ile benzer stilistik özellikler taşımaktadırlar. MS. 2. yüzyıla tarihlenen ve Adana Müzesi’nde bulunan bir Asklepios heykelinin sarkan manto kıvrımları, Afşin heykelini hatırlatmaktadır¹⁰. Aynı yüzyıl içinde değerlendirilen bir başka Asklepios heykeli, Alanya Müzesi’nde bulunmaktadır¹¹. Özellikle sol omuz üzerindeki yuvarlak veya şişkin kıvrımlar ile himation kenar kıvrım rulosunun yer yer sert keskin sırtlar oluşturan görünümü, iki örneğin ortak özellikleri arasındadır. MS. 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen ve Adana Müzesi’nde bulunan bir başka Asklepios heykeline ait parça,

⁸ Meyer 1994, 13, abb. 6.

⁹ Aurenhammer 1990, 48-52, taf. 17, no. 24, taf. 19, no. 25, 26, 29.

¹⁰ Çalık 1997, 163, no. 65, pl. 33a.

¹¹ Çalık 1997, 158-159, no. 60, pl. 30b.

yine benzer kıvrım stili açısından Afşin heykeli ile karşılaştırılabilecek iyi bir örnektir¹². Bugün Tarsus Müzesi'nde bulunan ve MS. 2. yüzyılın sonu ile erken 3. yüzyıla tarihlenen bir Hygieia heykelinin, sağ omzundan sol kol üzerine atılan ve birbirini takip eden şematik giysi kıvrımları, Afşin örneğinin kıvrım stiline çok benzemektedir. Bu örneklerin hemen hepsinin taşra üretimi olması, bizim örneğimiz için daha sağlam bir karşılaştırma yapma fırsatı sunmaktadır. Derin matkap işçiliği, şematik ve içi üflenmiş gibi birbirini takip eden giysi kıvrımları, hepsinin ortak özelliğidir.

Bilindiği gibi MS. 2. yüzyılda, özellikle Hadrianus-Antoninuslar Dönemi'nde Klasik Yunan kültürüne duyulan ilginin daha da artması nedeniyle, kopya eserlerin sayısında belirgin bir artış olmuştur¹³. Kopya ve adaptasyon eserlerin yanı sıra İmparatorluk Dönemi'nin klasistik anlayışı içinde üretilmiş olan heykellerin de yoğunluğunda artış olduğu görülmektedir¹⁴.

Afşin heykelinin vücudundaki kontrapost hareket, kasların ve giysinin genel görünümü, yukarıda bahsedilen ve MS. 2. yüzyılda görülen klasistik heykel modasının bir parçası olduğunu düşündürmektedir. Himationun kenar kıvrım rulosu, sol omuz ve kol üzerinden aşağı sarkan pililerin kaba ve basit işçiliği de, bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Tüm bu değerlendirmeler yardımıyla teknik ve stilistik açıdan yukarıda ayrıntılı biçimde ele alınmaya çalışılan Afşin heykelini, MS. 2. yüzyılın içine tarihlemek mümkündür.

Kadın Heykeli

İkinci sırada incelediğimiz Kadın heykeli (Müze Env. No. 4.1.88), 1.32 m yüksekliğinde olup, formu bozuk, alçak ve yuvarlak bir kaide üzerinde durmaktadır (fig. 2a-b). Heykelin başı, kırık ve eksiktir. Sağ ve sol kolu ise, dirsekten itibaren dübel ile tutturulmuş olup her iki kolun da alt bölümü korunamamıştır. Vücut ağırlığını taşıyan sol bacak sabit durmaktadır. Hafifçe dizden bükülen sağ bacak ise, geride tutularak yana doğru açılmaktadır. Her iki kol da dirsekten bükülerek öne doğru kaldırılmıştır. Geniş 'V' yakalı ve kollu bir khiton üzerine himation giymiştir. Khiton,

¹² Çalık 1997, 160, no. 62, pl. 31b.

¹³ Zanker 1974, 117; Kreikenbom 1990, 124; Kleiner 1992, 237, 246-247.

¹⁴ Kreikenbom 1990, 73, 128.

göğüslerin altında bir kemerle bağlanmıştır. Kemerin elbiseye bağlandığı yerde giysi üzerinde dikey, ince ve çizgisel kıvrımlar oluşmuştur. Khiton, vücut hatlarını ortaya çıkaran oldukça ince bir kumaştan yapılmıştır. Himationun altından çıkan ve khiton eteğine ait olan hacimli pililer, ayakların üzerinde yelpaze gibi açılmaktadır. Himation ise, khitona kontrast yaratacak şekilde kalın ve ağır bir kumaşa sahiptir. Himationun bir ucu, sağ kalça ve bacaklar üzerinden bel hizasında vücudu sararak sol kol üzerine atılırken, diğer ucu ise arka tarafta sağ omzu açıkta bırakacak şekilde gövdeyi sarmakta ve sol omuz üzerinden aşağı sarkıtılmaktadır. Bacaklar üzerine düşen himation parçası, giysinin kullanım şekline ve bacakların hareketine uygun olacak şekilde birbirine paralel diyagonal kıvrımlarla verilmiştir. Arkada, ense üzerinde saça ait küçük bir bölüm korunmuştur. Heykelin arka bölümü, erkek heykelinde de olduğu gibi daha özensiz işlenmiştir.

Kadın figürünün üzerinde taşıdığı khiton ve himationun bu şekilde kullanım görmesi, heykeltraşlık sanatında, Klasik Dönem'den itibaren karşımıza çıkmaktadır. Genellikle sıradan kadın figürleri üzerinde görülen bu giysi, kimi zaman bazı tanrıçalar (Themis, Hygieia gibi) tarafından da kullanılmaktadır¹⁵. MÖ. 4. yüzyılın ortasına tarihlenen bir Hygeia heykeli, duruşu ve giysi tipi açısından Afşin örneği ile oldukça benzerdir¹⁶. Afşin kadın heykelinin herhangi bir atribut taşıyor olması ve giysi tipinin farklı tanrıçalar tarafından kullanılması, eserin kime ait olduğu sorusunu açık bırakmaktadır. Ancak bu heykelin, yukarıda incelediğimiz Asklepios heykeli ile bir arada ele geçtiğini hatırlayacak olursak, Asklepios'a eşlik eden kadının Hygeia olabileceğini düşünmek, kesin olmamakla birlikte mantıklıdır. Nitekim heykeltraşlık sanatında, Asklepios-Hygeia çiftinin, Afşin örnekleriyle benzer giysi tipi içinde tasvir edildiğini gösteren çok sayıda heykel ve kabartması bulunmaktadır¹⁷.

Tipolojik açıdan, heykelin geniş ve kütleli alt gövde yapısı ile himationu üzerindeki sade diyagonal kıvrımlar, MÖ. 4. yüzyıl kabartmaları üzerindeki kadın figürlerinde görülen bir özelliktir¹⁸. Bu örneklerde ağır himation kumaşı altındaki alt gövde, üst gövdeye oranla daha kütleli bir

¹⁵ Diepolder 1931, taf. 12.1; Bieber 1977, 138, pl. 111, fig. 660-662.

¹⁶ Manderscheid 1981, 70 taf. 14, kat. 24.

¹⁷ Cahn 1984, 873, no. 64, s. 887, no. 338, s. 898, no. 17-18.

¹⁸ Hausmann 1960, 60 vd., abb. 30.

yapıya sahiptir. Bununla birlikte, ağır himation kumaşının altında, hareketli bacağı güçlü ve kaba yapısı hissedilmektedir. Afşin kadın heykeli bu özellikler açısından MÖ. 4. yüzyıl eserlerini hatırlatmaktadır. Ancak burada khitonun göğüslerin hemen altından yüksek tutulan ince bir kemerle bağlanması, Erken Hellenistik Dönem'e ait bir özelliktir¹⁹. Benzer giysili Hellenistik Dönem örnekleri arasında en tanınmış olanı, Rhannuslu Themis heykelidir²⁰. Giysi stili açısından çok farklılık göstermekle birlikte, giysi tipi ve duruşu, Afşin örneğine benzemektedir. MÖ. 3. yüzyılın başına tarihlenen eser, kendi dönemi içinde ve sonrasında üretilen benzer tiplere öncülük etmektedir. Bu anlamda, Knidos'tan gelen ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir kadın heykelciği, eserimiz için iyi bir karşılaştırma örneğidir²¹. Her iki eserin de duruşu ve giysi tipi benzerdir. Giysi stili açısından bir takım farklılıklar bulunmakla birlikte, özellikle ağır himation kumaşı altındaki gövdenin kütleli yapısı ve himation üzerindeki sade kıvrım düzeni, benzerlik göstermektedir. Tralleis'ten ele geçen ve MÖ. 3. yüzyılın son dörtlüğüne tarihlenen kadın heykelciği²², Afşin kadın heykeli ile bazı paralel özellikler taşımaktadır. İçteki giysinin göğüslerin altından bir kemerle bağlanması ve bu alanda şeffaf giysi kumaşı altından vücut hatlarının hissedilmesi, bacaklar üzerindeki himation kumaşının birbirini takip eden sade kıvrımları, elbise yüzeyinde düz alanların bulunması ve gövde altının üste oranla daha cüsseli görünümü, iki eseri birbirine yakınlaştıran özellikler arasındadır. Ayrıca, himation kenar kıvrım rulusunun, ağır manto kumaşına rağmen sağ kalça üzerinden gevşek tutularak yumuşak bir dönüşle sol kola doğru devam etmesi her iki örnekte de benzerdir. Yine Erken Hellenistik Dönem'e ait olan benzer giysi ve duruştaki figürinler üzerinde de aynı dönem özelliklerini görmek mümkündür²³.

Stilistik olarak, Afşin kadın heykelinde, üst gövdeye yapışmış gibi verilen şeffaf khiton üzerindeki kıvrımlar, yukarıda karşılaştırdığımız Hellenistik Dönem eserlerinin aksine, plastik özelliğini tamamen yitirmiş olup, neredeyse tümüyle stilize edilmiştir. Bunun yanı sıra, dizden bükülerek geriye ve yana atılan sağ bacağın hareketi kalçaya yansımamıştır ve söz konusu hareketten dolayı sol kalçada beklenen dışa esneme

¹⁹ Pfuhl - Möbius 1977, 194, 227, taf. 107, no. 714, taf. 129, no. 876, 877.

²⁰ Bieber 1955, s. 132, fig. 516.

²¹ Bruns - Özgan 2010, 528, 529, 537, abb. 1.

²² Özgan 1995, s. 12-13, taf. 1.1-2.

²³ Kleiner 1992, taf. 10a, 11e.

verilmemiştir. Heykelin bacak hareketlerine rağmen hareketsiz ve donuk durması, Hellenistik Dönem heykellerinden farklı bir anlayışla yapıldığını göstermektedir. Bu durumda Afşin kadın heykelinin, MÖ. 4. yüzyılın izlerini taşıyan Erken Hellenistik Dönem eserlerine öykünerek yapıldığını söylemek mümkündür. Ancak heykelin üst gövdesinde dikkati çeken çizgisel khiton kıvrımları, vücudun hareketsiz, donuk ve kütleli görünümü, farklı bir anlayışa işaret etmektedir. Özellikle himationun sol omuz üzerinden aşağı sarkan kıvrımları, derin matkap işçiliğini göstermekte olup yukarıda incelediğimiz erkek heykelinin sol omzu üzerindeki himation kıvrımları ile aynıdır. Bu işçilik kadın figürünün himation kenar kıvrım rulosu üzerinde de yer yer görülmektedir. Bu durum iki heykeli tarihsel açıdan birbirine yaklaştırmaktadır. MS. 2. yüzyıla tarihlenen ve Antiokheia’da ele geçen bir İsis büstü, khitonun göğüsler üzerindeki çizgisel kıvrımları ve buna kontrast oluşturacak şekilde derin matkap işçiliği ile verilmiş olan himation kıvrımları açısından Afşin örneği ile benzerlik göstermektedir²⁴. Aynı döneme tarihlenen ve Manisa’dan gelen bir başka örnek ise, himationun ağır kumaşlı olması ile sade ve geniş diyagonal kıvrım stili açısından Afşin örneği ile benzerlik göstermektedir²⁵.

Sonuç

Bilindiği gibi, Hadrianus Dönemi’nin eklektik sanat anlayışı içinde, sadece klasistik eserler değil, aynı zamanda klasik anlayışla üretilen Hellenistik Dönem heykellerine öykünen eserler de üretilmiştir. Antoninuslar Dönemin’de ise Hadrianus Dönemi’nin sanat anlayışı bir ölçüde devam etmiştir. Bu durumda genel olarak, MS. 2. yüzyılda hem Klasik Dönem heykellerine hem de klasik etkili Hellenistik Dönem eserlerine eğilimin arttığı düşünülmektedir. Afşin heykelleri de bu modanın birer örneği olmalıdırlar. Nitekim MS. 2. yüzyıldan sonra, Severuslar Dönemi’nin ilerleyen safhalarında (MS. 3. yüzyıl içinde), heykeltraşlık eserler üzerindeki Yunan etkisinin azaldığı ve Roma sanatının kendine özgü stiline ön plana çıktığı bilinmektedir. Buna paralel olarak da, giysilerde birbirini takip eden iyice şematikleşmiş kıvrım stiline yaygınlaştığı görülmektedir. Afşin heykelleri bu özelliklerden uzak bir anlayışla yapılmıştır.

²⁴ Padgett 2001, 203, no: 61

²⁵ Hanfmann - Ramage 1978, 90-91, fig. 177.

Burada incelediğimiz iki heykelin Afşin'de bir başka değişle antik Arabissos kentinde birlikte ele geçmesi, bu eserlerin bölgede çalışan sanatçılar tarafından üretildiği ya da sipariş üzerine yapılarak başka bir bölgeden getirildiği şeklindeki iki farklı düşünceyi akla getirmektedir. Kappadokia'ya bağlı olan Arabissos kenti hakkında çok az bilgi bulunmakla birlikte, kentle ilişkili olarak, Severuslar Dönemi ve sonrasına ait birkaç yazıt bilinmektedir²⁶. Bölgede sistemli kazıların veya yüzey araştırmalarının yapılmaması, Arabissos kenti hakkındaki birçok sorunun yanıtız kalmasına neden olmaktadır. Ancak Arabissos'un hemen yakın çevresine bakacak olursak, örneğin Kaisereia Germanikeia (Maraş), isminden de anlaşılacağı gibi Roma Dönemi'nde önemli bir kent olmalıydı²⁷. Maraş Müzesi'nde bulunan Roma Dönemi eserleri, Kaisereia Germanikeia'nın bu dönemde önemli bir kent olduğunu desteklemektedir. Ancak gerek Arabissos gerekse Kaisereia Germanikeia hakkındaki sınırlı bilgiler, bölgede bir heykel üretimi var mıydı? sorusunu açık bırakmaktadır.

Afşin heykellerinin kıvrım stiline en yakın örnekleri Kilikia²⁸ buluntuları oluşturmaktadır. Kappadokia'nın Kilikia bölgesine yakınlığı göz önüne alındığında, iki bölgenin eserleri üzerinde görülen stil benzerliği şaşırtıcı değildir. Bu durumda Afşin buluntusu olan bu iki heykelin belki de bölgenin yerel atölyelerinde üretilmiş olduklarını düşünmek pek de yanlış olmayacaktır. Ayrıca, incelediğimiz iki heykelin hem işçilik hem de teknik açıdan benzer özellikler göstermesi ve aynı cins mermerden üretilmiş olmaları, eserlerin aynı atölyenin ürünleri olduklarını göstermektedir. Asklepios ile Hygeia'yı (?) temsil eden bu iki heykelin bir arada ele geçmesi ve boylarının eşit yüksekliğe sahip olması, belki de bir arada sergilenmiş olabileceklerini düşündürmektedir.

²⁶ Vermeule 1968, 499.

²⁷ Zoroğlu 2004, 303-305.

²⁸ Yukarıda ele alınmış olan Adana, Tarsus, Alanya Müzeleri'nde bulunan örneklerin insitu durumları bilinmemektedir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Aurenhammer 1990 Aurenhammer, M., Die Skulpturen von Ephesos. Bildwerke aus Stein. Idealplastik I, Forschungen in Ephesos X/1, Wien.
- Bieber 1955 Bieber, M., The Sculpture of the Hellenistic Age, New York.
- Bieber 1959 Bieber, M., "Roman Men in Greek Himation (Romani Palliati) a Contribution to the History of Copying", PAPS, Vol. 103, No. 3, 374-417.
- Bieber 1977 Bieber, M., Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art, New York.
- Bruns – Özgan 2010 Bruns – Özgan, C., "Aphroditen aus Knidos", in R. van Bremen-J. M. Carbon (eds), Hellenistic Karia: Proceedings of the First International Conference on Hellenistic Karia-Oxford, 29 June-2 July 2006, Bordeaux, 527-538.
- Cahn 1984 Cahn, H. A., "Asklepios", LIMC II-1, 863-901, Taf. 631-669.
- Çalık 1997 Çalık, A., Roman Imperial Sculpture from Cilicia, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), London.
- Diepolder 1931 Diepolder, H., Die attischen Grabreliefs des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr., Berlin.
- Dörig 1969 Dörig, J., "Die Mantelfigur Kopenhagen 409a", Ant. Pl. Lieferung IX, Teil 1-7, 15-22, Taf. 6-7.
- Hanfmann – Ramage 1978 Hanfmann, G. M. A. – Ramage, N. H., Sculpture from Sardis: The Finds through 1975, SardisRep 2, Massachusetts: Harvard U. Press.
- Hausmann 1960 Hausmann, U., Griechische Weihreliefs, Berlin.
- Kleiner 1984 Kleiner, G., Tanagrafiguren. Untersuchungen zur hellenistischen Kunst und Geschichte, Berlin.
- Kleiner 1992 Kleiner, D. E. E., Roman Sculpture, New Haven: Yale U Press.
- Kosmopoulou 2002 Kosmopoulou, A., The Iconography of Sculptured Statue Bases in Archaic and Classical Periods, Wisconsin.
- Kreikenbom 1990 Kreikenbom, D., Bildwerke nach Polyklet. Kopienkritische Untersuchungen zu den männlichen statuarischen Typen nach polykletischen Vorbildern. Diskophoros, Hermes, Doryphoros, Herakles, Diadumenos, Berlin.
- Manderscheid 1981 Manderscheid, H., Die Skulpturenausstattung der kaiserzeitlichen Thermenanlagen, Berlin.
- Meyer 1994 Meyer, M., "Zwei Asklepiostypen des 4. Jahrhunderts v.Chr.: Asklepios Giustini und Asklepios Athen-Macerata", AntP 23, 7-57, Taf. 1-28.

- Özgan 1995 Özgan, R., Die griechischen und römischen Skulpturen aus Tralleis, AMStud 15, Bonn.
- Padgett 2001 Padgett, J. M., Roman Sculpture in the Art Museum Princeton University, Princeton.
- Paribeni 1959 Pariben, E., Catalogo delle Sculture di Cirene. Statue e Rilievi di Carattere Religioso, Roma.
- Pfuhl - Möbius 1977 Pfuhl, E. – Möbius, H., Die ostgriechischen Grabreliefs I, Mainz am Rhein.
- Post 2004 Post, A., Römische Hüftmantelstatuen. Studien zur Kopistentätigkeit um die Zeitenwende, Berlin.
- Vermeule 1968 Vermeule, C.C., Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor, Cambridge.
- Zanker 1974 Zanker, P., Klassizistische Statuen. Studien zur Veränderung des Kunstgeschmacks in der römischen Kaiserzeit, Mainz am Rhein.
- Zoroğlu 2004 Zoroğlu, L., “Kahramanmaraş’ın İlkçağdaki Yeri ve Önemi”, I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs, 303-307.

Fig. 1a

Fig. 1b

Fig. 2a

Fig. 2b

